

Z. Br.

Dawne materiały kartograficzne wybrzeża polskiego

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 12/4, 857-858

1967

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

W wydanym w 1966 r. t. 14 rocznika „Gdańskie Zeszyty Humanistyczne — Prace Pomorzoznawcze” Alicja Łuka przedstawiła *Dorobek archeologii na Pomorzu Gdańskim w latach powojennych*. Tematem rozdziału I tej pracy jest *Historia organizacji i działalności archeologicznych placówek pomorskich*, a w dwóch następnych rozdziałach autorka omówiła rozwój powojennych badań nad dziejami Pomorza Gdańskiego w starożytności oraz badań nad jego kulturą we wczesnym średniowieczu.

Z. Br.

SERENISSIMI REGIS POLONORUM MATHEMATICUS ET BIBLIOTHECARIUS

W nrze 22/1966 wychodzącego w Bydgoszczy magazynu społeczno-kulturalnego „Pomorze” Z. Suchar przypomniał postać matematyka z Dobrzyńa nad Wisłą — Adama Kochańskiego (1631—1700), wykładającego na uniwersytetach zagranicznych, później „Najjaśniejszego Króla Polskiego [Jana III] matematyka i bibliotekarza”, również utalentowanego konstruktora zegarów. Artukul przedstawia życiorys Kochańskiego, cytuje opinie o nim S. Dicksteina, T. Twarogowskiego i A. Brücknera, specjalną zaś uwagę poświęca naukowej korespondencji Kochańskiego z Leibnizem.

Kochański korespondował też z Heweliuszem, który — jak pisze autor artykułu w „Pomorzu” — „dedykował królowi [Janowi III] swoje odkrycia naukowe i dzieła oraz jego imieniem nazwał atlas nieba i nowy gwiazdozbiór — *Firmamentum* i *Scutum Sobiescianum*”.

Cytowane zdanie jest niejasne. Autor miał zapewne na myśli tytuł ostatniego dzieła Heweliusza, *Prodromus astronomiae cum catalogo fixarum et Firmamentum Sobiescianum*. Dopiero *Scutum Sobiescianum* to nazwa utworzonego przez Heweliusza gwiazdozbioru.

Zygmunt Brocki

ZARYS HISTORII ODKRYCIA PRZEJŚCIA PÓŁNOCNO - WSCHODNIEGO

W zeszytcie 13 z 1966 r. „Zeszytów Naukowych Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Sopocie” ukazał się artykuł E. Kosa *Zarys historii odkrycia Przejścia Północno-Wschodniego i rozwoju żeglugi Północną Drogą Morską*. Część historyczno-geograficzna tego artykułu przedstawia odkrycia w północnych obszarach Eurazji do końca XVI w., powstanie problemu Przejścia Północno-Wschodniego i pierwsze próby podejmowane w XVI w. przez Anglików i Holendrów dotarcia tą drogą do Chin i Indii, zachodnioeuropejskie i rosyjskie wyprawy badawcze w Arktyce w wiekach XVII—XIX i w początkach XX w., wreszcie radzieckie wyprawy naukowe w Arktyce w okresie międzywojennym.

Z. Br.

DAWNE MATERIAŁY KARTOGRAFICZNE WYBRZEŻA POLSKIEGO

W roczniku 8 (za 1966 r.) „Zeszytów Geograficznych Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Gdańsku” D. Piasecki ogłosił artykuł *Wybrzeże polskie w świetle dawnych map*. Nie jest to praca z zakresu historii kartografii, celem jej jest bowiem naświetlenie ewolucji polskiego wybrzeża w ciągu wieków, w realizacji zaś tego zadania dawne i obecne mapy przedstawiające wybrzeże są materiałem dowodowym. Ale z innej strony (czy: tym samym) praca jest materiałem do badań historii kartografii, a to dlatego, że opisuje i ocenia owe dawne mapy — autor wyzyskał 64 takie mapy; należą one do czterech grup: *mappae mundi* z wieków V—XVI, portolany i mapy lądowe od drugiej połowy XVI w. do XVIII w., pomiarowe mapy lądowe od XIX w., pomiarowe mapy morskie z tegoż okresu. Autor wyzy-

skął też sporo opracowań z zakresu historii kartografii (w zestawieniu podanym na końcu artykułu w poz. 9 wykazano: F. Bujak, *O średniowiecznych mapach żeglarskich*, Kraków 1903, a w poz. 10: F. Bujak, *O średniowiecznych mapach żeglarskich. Studia geograficzno-historyczne*, Warszawa 1925; idzie tu jednak o tę samą pracę, ogłoszoną w „Rozprawach Wydziału Historyczno-Filozoficznego Akademii Umiejętności”, 1903, t. 46, a następnie przedrukowaną w tomie prac Bujaka *Studia geograficzno-historyczne* w 1925 r.).

Podobną pracą jest umieszczony w tymże roczniku „Zeszytów Geograficznych” artykuł M. Pelczarowej *Dzieje zmian koryta Wisły i Nogatu pod Białą Górą w okresie od XV do XIX wieku*. Opracowanie to oparte jest na obejmującym ponad 80 map (z różnych okresów) zbiorze materiałów kartograficznych dotyczących Małowskiego Cypla (u autorki szyk odwrotny: Cypel Małowski) w Wojewódzkim Archiwum Państwowym w Gdańsku i Bibliotece Gdańskiej PAN. Autorka w przypisach daje krótkie notki biograficzne dotyczące kilku kartografów (m. in. Jana Władysława Stuchodolca, jednego z twórców topografii wojskowej Prus; większość jego prac kartograficznych dotyczy obszarów ujścia Wisły) oraz opisy map. Artykuł przynosi też informacje o pracach technicznych prowadzonych na Wiśle i Nogacie w rejonie Białej Góry (Małowskiego Cypla) od XVI w.

Opisy planów twierdzy Kołobrzegu z XVII, XVIII i początków XIX w. znajdujących się w Wojewódzkim Archiwum Państwowym w Szczecinie daje B. Fankiewicz w artykule *Plany oblężenia Kołobrzegu* w nrze 5/1966 dwumiesięcznika „Przegląd Zachodniopomorski”. Autor analizuje tu również treść owych planów, jeśli idzie o techniczne urządzenia obronne. Daje też informacje o dotyczących Kołobrzega (XVII i XVIII w.) zbiorach kartograficznych znajdujących się w Wojskowym Archiwum w Sztokholmie i Sekcji Wojsk Technicznych Historycznego Archiwum Wojskowego w Paryżu.

Z. Br.

O SKANSEN W ZAKOPANEM

Już od wielu lat dyskutowana jest sprawa zorganizowania w Zakopanem skansenu podhalańskiego, który objąłby m. in. zabytki dawnej techniki ludowej. O aktualnym stanie tej sprawy informuje artykuł mgra inż. Jerzego Friemanna *Podhalański Park Etnograficzny* („Przegląd Techniczny”, nr 30/1967).

Od lat 10 skansen nie może znaleźć na Podtatrzu odpowiedniej lokalizacji; obecnie proponowana jest pod jego budowę polana Palenica przy przecięciu potoku Sucha Woda Gąsienicowa przez starą szosę do Morskiego Oka. Z zabytków techniki zamierza się umieścić w Parku Etnograficznym: tartak i folusz z Witowa (z polany Roztoki), młyn z Krośnicy pod Czorszynem, kuźnię z Chochołowa, browar z Podczerwonego, wreszcie olejarnię i gonciarnię¹. Niektóre z tych obiektów zostały już zakupione przez Muzeum Tatrzańskie, które ma skansen organizować.

Zarówno ze względu na ochronę unikalnych a niszczących zabytków techniki ludowej, jak i ze względu na ogólnokulturalne, a w szczególności politechnizacyjne, znaczenie pokazania tych zabytków ogromnym masom turystów przewijających się przez Zakopane, można postulować, by tarapaty lokalizacyjne wreszcie się skończyły i by organizacja Parku Etnograficznego mogła ruszyć z martwego punktu.

Eugeniusz Olszewski

¹ Większość tych zabytków jest zinwentaryzowana i opisana w książce J. i S. Reychmanów *Przemysł wiejski na Podhalu*, której drugie wydanie opublikował Zakład Historii Nauki i Techniki PAN w 1965 r. (por. recenzję w nrze 4/1965 „Kwartalnika”).